

Ha van *Bicska Maxi*, miért nincs *Égjáró Lukács*?

A beszélő nevek fordítása

1. Bevezetés. KÁLMÁN BÉLA (1988/2004: 119) szerint „az irodalmi névadás legegyszerűbb módja az, mikor az író a névvel kiemeli alakjának egyik jellemző tulajdonságát. Ez az ún. beszélő név.” A kifejezéssel először TOLNAI VILMOS (1931: 176) utalt azokra a tulajdonnevekre, amelyek „már pusztán köznévi jelentésüknél fogva is testileg, lelkileg vagy más módon jellemzik viselőjüket, mintegy magukért beszélve bemutatják tulajdonosukat. Ezek rendszerint személynevek, de lehetnek hely- s más nevek is”. A köznévi jelentés – állapítja meg TOLNAI – túl egyoldalúvá teszi az adott szereplő leírását, ezért a beszélő nevek főleg komikus hatás keltésére alkalmasak. De nem csak arra: gúnyt is kifejezhetnek, ha ún. *kontrasznév* gyanánt (KOVALOVSKY 1934: 39) a viselő tulajdonságaival ellentétes tartalmat hordoznak.

A beszélő név szűkebb meghatározása szerint, amelyet a magyar szakirodalomban elsőként KOVALOVSKY (1934) fogalmazott meg, nem beszélő az a név, amelynek inkább a hangulata, mint a köznévi jelentése érvényesül a szereplő jellemzésében, pl. *Pacsirta*, *Rezeda*, *Kacska Márton*, *Barna Gyuri*. Ez az elhatárolás azonban – ahogy az alábbiakban sok átmeneti eset érzékelteti – túl merev, és legfeljebb a kutató felfogását tükrözi, nem a befogadók véleményét, amelyet csak széles körű recepcióvizsgálatokból lehetne megismerni. Eszerint az alábbiakban – ALFÖLDY (2002: 124) értelmezésével egyezően – az a név is beszélő, amely a „jelentésével vagy szóhangulatával érzékelteti viselőjének testi vagy jellembeli tulajdonságait”.

E sajátos stíluseszköz és nyelvi játék annyira régi és általános, hogy önmagában is megérdemelne egy irodalomelméleti, művelődéstörténeti, esztétikai stb. szempontokra kiterjedő monográfiát. De addig is, ameddig ezt valaki meg nem írja, fel kell tárnunk egy-egy részterületet, ahogy például SLÍZ (2006) a posztmodern, közelebbről a paródia eszközeiként vizsgálta a beszélő neveket. A tulajdonnevek fordításának gazdag irodalma gyakran érinti a témát (pl. BAKONYI 2008, BENYOVSZKY 2013, HERTELENDY 2011, SOHÁR 2015), de csak egy szerzőre és a műveire szorítkozva vagy az általában vett névfordítás egyik sajátos válfajaként, nem önmagában.

A jelen tanulmány e hiány pótlása céljából arra keresi a választ, hogy mi történik az idegen nyelvű irodalmi művek, képregények, valamint játék-, báb- és rajzfilmek szereplőinek beszélő nevével a magyar műfordításokban, feliratokban és szinkronszövegekben. A beszélő nevek jellemzően az írásbeliségben jönnek létre, ezért vizsgálatuk a fordított, nem a tolmácsolt szövegekben ígérhet eredményeket. A kérdés tehát az, hogy a magyar fordítók mikor, miért és hogyan ültetik át vagy alkotják meg a beszélő neveket, amikor pedig ezt mellőzik, annak mi lehet az oka.

A kutatás során feldolgozott 93 műből (36 animációs film, 28 játékfilm, 16 regény, 5 dráma, 3 musical, 2 népmese, 1–1 novella, opera és vers) bő 300 angol, cseh, francia, lengyel, német, olasz, orosz, spanyol és svéd név került bele a jelen tanulmányba a magyar megfelelőikkel együtt. E nagy anyag rendszerezésének alapja a *jelnév* és a *szónév*. Ezt

a két terminust J. SOLTÉSZ (1979: 24–33) vezette be annak kapcsán, hogy a tulajdonnév jelentésszerkezetét több tényező alkotja, így az önkényesség és motiváltság, az információtartalom, a denotáció, a konnotáció, az etimológiai jelentés és annak felismerhetősége. Az utóbbi szempontból lehet különbséget tenni jelnév és szónév között. Az előbbi közzszoji jelentéssel nem bír, tehát etimológiailag elhomályosult, míg az utóbbi közzszoji jelentést (is) hordozó, átlátszó név.

E szakszóhasználat alkalmazásával induljunk ki abból, hogy a fordítás során a jelnevek és a szónevek a következő négyféle kapcsolatba kerülhetnek egymással: 1. forrásnyelvi jelnév → célnyelvi jelnév; 2. forrásnyelvi jelnév → célnyelvi szónév; 3. forrásnyelvi szónév → célnyelvi jelnév; 4. forrásnyelvi szónév → célnyelvi szónév.

Ezek a típusok önmagukban is sokszínűek, ezért egyenként érdemes vizsgálni őket.

2. Forrásnyelvi jelnév → célnyelvi jelnév. Ebbe a kategóriába a következő három művelet sorolható: 1. változatlan megőrzés; 2. módosított megőrzés; 3. névváltoztatás.

2.1. Változatlan megőrzés. Ez a legegyszerűbb és legkényelmesebb, ugyanakkor a legtermészetesebb, sőt elvárható megoldás is. Ha egy irodalmi hősnek (pl. a Varázshegy című német regény főszereplőjének) *Hans Castorp* a neve, akkor az a magyar változatban érintetlenül megmarad, hiszen ma ez a fordítási norma. (Ez nem minden műfajra, stílusra és szövegtípusra igaz, hiszen a mese- vagy a fantasyirodalom fordítói gyakran járnak el másképp.) A változatlan megőrzés mind az egyszerűsége, mind a „kötelezősége” miatt alighanem sokkal gyakoribb, mint a többi eljárás, bár ezt csak szakszerű korpuszvizsgálatok alapján lehetne tudományos érvennyel kijelenteni. Ritka, de nem egyedi eset, hogy egy változatlanul megőrzött jelnév beszélőnek tűnik, mint a *Diszkópatkányok* című amerikai vígjátékban, amelynek élhetetlen, gyerekes és féleszű főszereplője a *Butabi* vezetéknévet viselik. Talán nem a jelen szerző az egyetlen, aki ezt eleinte a *buta* melléknéven alapuló fordítói leleménynek vélte, pedig a *Butabi* az angol eredetiben is *Butabi*. A két főhős ugyanis jemeni származású, ezért a nevük arab.

2.2. Módosított megőrzés. Ezt a megoldást több minden indokolhatja. Ez lehet az a korábbi, ma már csak a hiteles fordításokban érvényes norma, hogy a névelemeket magyaros sorrendbe kell állítani. Az angol *Oliver Twist* így lett *Twist Olivér*. Itt egyúttal a keresztnev helyére a magyar megfelelője került, mint a *Manny* (a *Manuel* becézése; Egy bogár élete) → *Manó* esetében. A módosítást előidézheti a hangalak és az íráskép honosításának szándéka is, pl. *Pumuckl* → *Pumukli*.

Más jelenségre példa a *Bolek i Lolek*, amely magyarul alighanem azért lett *Lolka és Bolka*, mert a sorozat több részében is a birtokos esetű *Bolka i Lolka* szerepel (pl. *Przygody Bolka i Lolka* 'Bolek és Lolek kalandjai'). De az is lehet, hogy a *Lolka* és a *Bolka* használata tudatos, mert a lengyel *-ek* nekünk idegenszerű, míg a *-ka* az egyik leggyakoribb magyar becenévképző. Az pedig, hogy a *Bolka* a célnyelvben nem a *Lolka* előtt, hanem mögötte áll, talán azon alapul, hogy így a két név az (ál)ikerszavak hangsémáját követi, amelyben az utótag ajakhanggal kezdődik, pl. *csigabiga, süt-főz*.

A jelnév módosítása összefügghet azzal is, hogy a fordító valamilyen stílushatást akar kiváltani. T. S. Eliot *Macskák* könyve című versciklusában és a belőle készült, *Macskák* című musicalben *Mistoffeles* magyarul *Mefisztulész*, egy-egy szótag kihagyásával eltorzítva az angol *Mephistopheles*, illetve a magyar *Mefisztofelész* nevet. S hogy az itt bemutatott

csoportok között olykor milyen keskeny a határmezsgye, azt jól érzékelteti a *Die Waage der Baleks* (A Balke család mérlege) magyar változata, amelyben a címszereplők a *Balke* nevet kapták, mivel a *Balek* a célnyelvben beszélő név lenne, márpedig az általa jelölt tulajdonság ellentétes a Heinrich Böll regényében ábrázolt családdal.

2.3. Névváltoztatás. Egy forrásnyelvi jelnév nemcsak betűről betűre vagy kisebb-nagyobb módosításokkal maradhat jelnév, hanem úgy is, hogy más névre változik, többnyire a közönség feltételezhető elvárásai miatt. Az *Állatfarm* című regényben például *Boxer* és *Clover*, a két ló magyarul a *Bandi* és a *Rózs*i nevet kapja, *Mr. Jinks* (Foxy Maxi) *Kandúr Bandi* lett, míg a *Meine Freundin Conni* (magyarul: Bori) című német animációs sorozat főszereplője az etimológiailag egyenértékű (mert a *Kornélia* becéző alakjaként használt) *Nelli* helyett *Bori*, nyilván azért, hogy a kislány eleve egy fokkal közelebb álljon a magyar befogadókhoz, mint ha a forrásnyelvi nevével jelenne meg (vö. *Wordsworth* → *Sajó kutya*; *Jamie* és a csodalámpa). Persze a döntésben közrejátszhatott az énekelhetőség is, hiszen a *Bori* többször elhangzik a főcímdalban.

Mivel ez a tanulmány főleg a beszélő nevek fordításáról szól, a jelnevek megváltoztatásának további példáihoz legyen elég egy-egy rövid megjegyzés. A *Bustopher Jones* < *Buster x Christopher + Jones* (Macskák) → *Gastrofar Dzsorzs* esetében mindkét név kitalált, csak az utóbbi nem szóvegyüléssel, hanem összetétellel keletkezett. A *Christopher Robin* szintén honosító stratégiával, a *Gedeon* becéző alakját felhasználva lett *Róbert Gida*. *Humpty Dumpty* (Alice Csodországban) előbb *Dingidungi*, majd *Undi Dundi*, míg az angol mondóka szereplőjeként *Tojás Tóbiás* formában magyarosodott meg. *Despina*, a *Così fan tutte* szobalánya tudvalevőleg a szeméremértő áthallás veszélye miatt kapta meg Lányi Viktor szövegében a *Rosina* nevet. Hasonló ehhez *Rhonda* esete (Fenyves tábor). Értethető, hogy a szép, fiatal ápolónő, akit a férfi főszereplő az egész filmben meg akar hódítani, a *ronda* hangalakjával megegyező név helyett a *Sandra* nevet viseli.

Külön említendők azok a többelémű jelnevek, amelyek a fordításban nem vagy csak részben nyernek értelmet, a rímelésnek köszönhetően viszont stilisztikailag jelöltté válnak. Ilyen a *Bugs Bunny* 'Bugs nyuszi' → *Tapsi Hapsi*, a *Huckleberry Hound* 'Huckleberry kutya' → *Foxy Maxi* vagy a *Yogi Bear* 'Yogi medve' → *Maci Laci*. (Az első két példában a rímelés felfogható az alliteráció pótlásaként is.) De arra is van példa, hogy a forrásnyelvi műben szereplő testvérek vagy sülve-főve együtt lévő barátok neve eleve rímel: *Huey, Dewey and Louie* (Kacsamesék) → *Niki, Viki és Tiki*; *Pixie and Dixie* (Foxy Maxi) → *Inci és Finci*. *Béni* (eredetileg *Barney*) a *Frédi*-nek köszönheti a magyar nevét, ahogy a felesége, *Betty* is a rímelés miatt lett a *Vilma* névvel egybecsengő *Irma*.

3. Forrásnyelvi jelnév → célnyelvi szónév. Amint a 2. pont elején megállapítottuk, a jelneveket a legegyszerűbb és legkényelmesebb változatlanul megőrizni, de vannak olyan fordítók, akik beszélő nevet alkotnak belőlük.

1. táblázat: Forrásnyelvi jelnév → célnyelvi szónév

Műcím	Forrásnyelvi jelnév	Célnyelvi szónév
Airplane!	<i>Dr. Rumack</i>	<i>Dr. Rumnyak</i>
Aranyhaj és a nagy gubanc	<i>Rapunzel</i>	<i>Aranyhaj</i>

Bambi	<i>Faline</i>	<i>Patácska</i>
Bolondos dallamok	<i>Elmer Fudd</i>	<i>Izé Mizéke</i>
Bolondos dallamok	<i>Sylvester Junior</i>	<i>Gézengúz</i>
Breki és a többiek	<i>Fozzie</i>	<i>Topi</i>
Breki és a többiek	<i>Kermit</i>	<i>Breki</i>
Chip és Dale	<i>Mepps</i>	<i>Girnyau</i>
Chip és Dale	<i>Monterey Jack</i>	<i>Kvarg Lipót</i>
Gyalog galopp	<i>Zoot and Dingo</i>	<i>Ess Neki és Mindent Bele</i>
Hupikék törpikék	<i>Azrael</i>	<i>Sziamiaú</i>
Hupikék törpikék	<i>Gargamel</i>	<i>Hókuszpók</i>
Jamie és a csodalámpa	<i>Wellibob the cat</i>	<i>Fonák Tamás</i>
Macskák	<i>Macavity</i>	<i>Sam Mitsegél</i>
Macskák	<i>Mungojerrie</i>	<i>Ben Mickering</i>
Macskák	<i>Rum Tum Tugger</i>	<i>Micsel Rumli</i>
Szenilla nyomában	<i>Crush</i>	<i>Cool</i>
Szenilla nyomában	<i>Squirt</i>	<i>Szotyí</i>
Verdák	<i>Flo</i>	<i>Tőti</i>

Az ilyen forrásnyelvi nevek tág teret adnak az alkotókészségnek, mert a jellegüknel fogva – a mai nyelvtudat számára – nem vezethetők vissza köznevekre, néha a látszat ellenére sem. A *Crush* és *Squirt* például az ’összetör, szétzúz’ és a ’fröcsköl’ jelentéstől függetlenül egy-egy amerikai üdítőital márkanévéből származik, míg az *Azrael* a halál angyalának neve a muszlim és a zsidó hagyományban. Az egyik jelnév tehát jobban, a másik kevésbé idéz fel valakit vagy valamit a befogadó tájékozottságától és műveltségétől függően.

A célnyelvi szónevek némelyike (pl. *Aranyhaj*) összhangban áll viselőjének tulajdonságaival, mások azonban annyira nem, hogy elleplezik az illető fő ismertetőjegyeit. *Izé Mizéke* például nem egy jellegtelen, közelebről nem azonosítható dolog vagy élőlény, hanem egy kétbalkezes vadász. Persze mindez valószínűleg nem zavarja az átlagos nézőt, neki ugyanis fontosabb a mulatságos hangalak, mint annak szinte motiválatlan jelentése vagy értelmetlensége (l. a *Rumack* paronimájaként kitalált *Rumnyak* < *rum* + *nyak* nevet), illetve az, hogy például a Macskák szereplői közül tulajdonképpen bármelyiknek a neve lehetne *Ben Mickering*.

Hogy egy jelnév mekkora fordítói mozgásteret kínál, azt jól érzékelteti a Tész-Vesz város néhány szereplője, akik a könyv és a filmváltozat különböző fordításaiban többféle beszélő nevet viselnek: *Mr. Frumble* → *Bukdács úr* / *Korpási bácsi* / *Ólasi bácsi/úr* / *Röffencs úr*; *Mr. Gronkle* → *Agyas úr* / *Szörnök bácsi* / *Zsémber úr*; *Sally* → *Dafke* / *Durci* / *Hasi*.

4. Forrásnyelvi szónév → célnyelvi jelnév. Ebbe a kategóriába a jelen tanulmány elkészítéséhez megvizsgált nevek közül mindössze három tartozik, a Frédi és Béli című sorozatból a *Bam Bam* ’ua.’ <gagyogás> → *Benő* és a *Pebbles* ’kavicsok’ → *Enikő*, míg a Volt című rajzfilmből a *Mittens* ’egyujjas kesztyű’ → *Mici*. Ha e kört tovább szűkítjük az *Enikő* kizárásával, hiszen ez a többi szereplő neve alapján, a *-kő* végződés miatt nem lehet véletlen, akkor kimondhatjuk, hogy a fordítók szinte soha nem alakítják jelnévvé a beszélő neveket.

5. Forrásnyelvi szónév → célnyelvi szónév. A 2. ponthoz hasonlóan ebbe a kategóriába is többféle művelet tartozik: 1. változatlan megőrzés; 2. szó szerinti fordítás; 3. megközelítő fordítás; 4. jelentésváltoztatás.

5.1. Változatlan megőrzés. Annak, hogy egy beszélő név elsikkad a fordításban, több oka is lehet. A legkézenfekvőbb az, hogy az adott betűsor már a forrásnyelven sem – vagy csak nagyon kevesek számára – értelmes, mivel valamilyen idegen, harmadik nyelven jött létre.

2. táblázat: A harmadik nyelven létrejött szónév változatlan megőrzése

Műcím	A mű nyelve	Szónév	A név nyelve	Jelentés
A párizsi Notre Dame	francia	<i>Quasimodo</i>	latin	'fehérvásárnap'
A párizsi Notre Dame	francia	<i>Esmeralda</i>	spanyol	'smaragd'
A szépség és a szörnyeteg	angol	<i>Belle</i>	francia	'szép nő'
A szépség és a szörnyeteg	angol	<i>Lefou</i>	francia	'a bolond'
A szépség és a szörnyeteg	angol	<i>Lumière</i>	francia	'fény'
Casino Royale	angol	<i>Le Chiffre</i>	francia	'a szám(jegy)'
Nemo kapitány	francia	<i>Nemo</i>	latin	'senki'
Picasso kalandjai	svéd	<i>Corselet</i>	francia	'míder' <fűzőszerű ruha>
Picasso kalandjai	svéd	<i>Entrecôte</i>	francia	'rostélyos'
Picasso kalandjai	svéd	<i>Omelette</i>	francia	'rántotta'
Volpone	angol	<i>Corbaccio</i>	olasz	'varjú'
Volpone	angol	<i>Corvino</i>	olasz	'holló'
Volpone	angol	<i>Nano</i>	olasz	'törpe'
Volpone	angol	<i>Mosca</i>	olasz	'légy'
Volpone	angol	<i>Peregrine</i>	olasz	'zarándok'
Volpone	angol	<i>Volpone</i>	olasz	'nagy róka'
Volpone	angol	<i>Voltore</i>	olasz	'keselyű'
Winnetou	német	<i>Old Shatterhand</i>	angol	'öreg zúzókézű'
Zorro álarca	angol	<i>Zorro</i>	spanyol	'róka'

E példák közül nem mindegyik érthetetlen a forrásnyelvi szöveg befogadói számára. Némelyiknek a jelentése (pl. *Nemo*, *Zorro*) kiderül bizonyos utalásokból, körülírásokból vagy a szerző magyarázatából. Másrészt a fordító számára közömbösek az eredeti változat olvasóinak és nézőinek reakciói: a lényeg az, hogy mit kezd azzal, ha ő maga felismeri a köznévi jelentést. A Picasso kalandjai esetében például nem okoz gondot az eredetileg

francia, de immár nemzetközi *Omelette* megőrzése, sőt azok körében, akik rendszeresen és sokfelé járnak étterembe, az *Entrecôte* szóé sem. Ezzel szemben a *Corselet* hallatán csak azon kevesek nevetnek, akiknek a francia nyelvtudása az ilyen elavult szavakra is kiterjed.

Néha azonban olyan beszélő nevek is módosítás nélkül kerülnek be a fordításba, amelyek a forrásnyelven közérthetőek.

3. táblázat: A közérthető forrásnyelvi szónév változatlan megőrzése

Műcím	Szónév	Köznevi jelentés
A 13 és ¾ éves Adrian Mole titkos naplója	<i>Mr. Niggard</i>	'zsugori'
Addams Family	<i>Fester</i>	'fekély'
Addams Family	<i>Morticia < mortician</i>	'temetkezési vállalkozó'
Az ügynök halála	<i>Willy Loman < low man</i>	'kisember'
Ármány és szerelem	<i>von Kalb</i>	kb. 'Borjúházi'
Ármány és szerelem	<i>Wurm</i>	'féreg'
Breki és a többiek	<i>Bunsen Honeydew</i>	'Bunsen sárgadinnye'
Bűn és bűnhődés	<i>Lebezjatnyikov < лебезить</i>	'hajbókol'
Bűn és bűnhődés	<i>Raszkolnyikov < раскольник</i>	'szakadár'
Bűn és bűnhődés	<i>Razumihin < разум</i>	'értelem'
Bűn és bűnhődés	<i>Zamjotov < заметить</i>	'észrevesz'
Caillou	<i>Caillou</i>	'kavics'
Чебурашка	<i>Cseburaska < чебурахнуться</i>	'elvágodik'
Csillagok háborúja	<i>Luke Skywalker</i>	'égjáró Lukács'
Don Quijote	<i>Dulcinea < dulce</i>	'édes hölgy'
Dumb és Dumber	<i>Dumb és Dumber</i>	'gügye és gügyébb'
Dumbo	<i>Dumbo</i>	'butus'
Horgász a pácban	<i>Blaireau</i>	'borz'
Piedone, a zsaru	<i>Piedone</i>	'nagy lábú'
Pinokkió kalandjai	<i>Pinokkió</i>	'fenyőcske'
Popeye, a tengerész	<i>Popeye</i>	'gülüszemű'
Ürgolyhók	<i>Lord Helmet</i>	'sisak nagyúr'

A jelenség egyik lehetséges magyarázata az, hogy a fordítási norma műfajonként, szereplőnként, cselekményenként stb. mást diktál. Egy tragédia (Az ügynök halála), egy realista regény (Bűn és bűnhődés) vagy egy úropera (Csillagok háborúja) esetében azt, hogy a beszélő nevet valós személynévként kell kezelni, mert a megbolygatása nem mulatságos, hanem nevetséges lenne. A fordítás mellőzését az a szemlélet is okozhatja, hogy a beszélő név a nyelvi humor egyik legolcsóbb fajtája, márpedig mosolyt kevésbé „szájbarágósan”, az egész szöveg szellemes megfogalmazásával is lehet fakasztani. Talán ezért történt, hogy a *Pinocchio* az első két magyarítás (*Tuskó Matyi* és *Fajankó*) után *Pinokkió* lett, a *Fenyőcske* névvel pedig nem kísérletezett senki (vö. FÁBIÁN 2004). A beszélő nevek visszaadását az is gátolhatja, hogy „ez sok időt és kreativitást igénylő feladat, amelyet a szoros határidőkkel igen csekély díjazásért dolgozó műfordítók sokszor nem engedhetnek meg

maguknak” (SOHÁR 2015: 43). Végül ne feledkezzünk meg a belemagyarázás veszélyeiről sem. Az angol *Hamlet* köznévi jelentése ’falucska’, a latin *Polonius*-é ’lengyel’, míg a dán *Rosencrantz*-é ’rózsafüzér’, ezeknek azonban semmi közük a Hamlet említett szereplőinek tulajdonságaihoz. Az ő esetükben nyilván nem is merült fel a szónév használata, más művekben viszont kevésbé egyértelmű, hogy melyik névnek tulajdonítható jelentés.

Érdekes, hogy a bibliai és a görög–római mitológiai alakok beszélő nevei „ellenállnak” a fordításnak. Ezeknek a szótári jelentésére mind az eredeti szövegek környezetükben, mind az őket felhasználó irodalmi művekben és filmekben legfeljebb lábjegyzetből vagy utalásokból szokott fény derülni. Íme, KÁLMÁN (1988/2004: 20) néhány példája: *Jób* ’tűrő’ (ti. az isteni csapásoké), *Márta* ’háziasszony’ (ő a háztartást vezette, miközben Mária Jézus tanításait hallgatta), *Izsák* ’nevetés’ (Ábrahám így fogadta a hírt, hogy idős ember létére apa lesz). Görög mitológiai alakok: *Andromakhé* ’férfi harcos’, *Kalliópé* ’szép szavú’, *Menelaosz* ’népvezér’, *Oidipusz* ’dagadt lábú’, *Pandóra* ’csupa ajándék’, *Prométheusz* ’előrelátó’ stb.

5.2. Szó szerinti fordítás. Ez a művelet azt jelenti, hogy a forrásnyelvi név helyébe az alapjául szolgáló köznévi leggyakoribb célnyelvi megfelelője kerül, kivéve akkor, ha több, nagyjából hasonló gyakoriságú szinonima közül lehet választani.

4. táblázat: A beszélő nevek szó szerinti fordítása

Műcím	Forrásnyelvi beszélő név	Célnyelvi beszélő név
Aranyhaj és a nagy gubanc	<i>Hookhand</i>	<i>Kampókéz</i>
Az ördög jobb és bal keze	<i>Trinity</i>	<i>Szentháromság</i>
Állatfarm	<i>Snowball</i>	<i>Hógolyó</i>
Batman	<i>Bane</i>	<i>Átok</i>
Batman	<i>Black Mask</i>	<i>Fekete Maszk</i>
Batman	<i>Clock King</i>	<i>Órakisrály</i>
Batman	<i>Killer Croc</i>	<i>Gyilkos Krok</i>
Batman	<i>Killer Moth</i>	<i>Gyilkos Moly</i>
Batman	<i>Mad Hatter</i>	<i>Őrükt Kalapos</i>
Batman	<i>Mister Freeze</i>	<i>Mr. Fagy</i>
Batman	<i>Scarecrow</i>	<i>Madárrijesztő</i>
Batman	<i>Two-Face</i>	<i>Kétarc</i>
Blade	<i>Blade</i>	<i>Penge</i>
Bob, a mester	<i>Roley</i>	<i>Guri</i>
Chip és Dale	<i>Wart</i>	<i>Bibircsók</i>
Доктор Айболит	<i>Доктор Айболит</i>	<i>Jajdefáj doktor</i> <i>Jujdefáj doktor</i> <i>Doktor Hű De Fáy</i>
Egy bogár élete	<i>Dot</i>	<i>Pötty</i>
Herkules	<i>Panic</i>	<i>Pánik</i>
Horgász a pácban	<i>Fous-le-Camp</i>	<i>Takarodj</i>
Hófehérke	<i>Schneewittchen</i>	<i>Hófehérke</i>
Kelly hősei	<i>Oddball</i>	<i>Csodabogár</i>

Приключения Незнайки и его друзей	<i>Незнайка</i>	<i>Nemtudomka</i>
Repszik	<i>Sparky</i>	<i>Szikra</i>
Robin Hood	<i>Skippy</i>	<i>Ugri</i>
Robin Hood	<i>Trigger</i>	<i>Ravasz</i>
Szenilla nyomában	<i>Destiny</i>	<i>Sors</i>
Szenilla nyomában	<i>Fluke</i>	<i>Mázli</i>
Szentivánéji álom	<i>Cobweb</i>	<i>Pókháló</i>
Szentivánéji álom	<i>Mustardseed</i>	<i>Mustármag</i>
Szentivánéji álom	<i>Peaseblossom</i>	<i>Borsóvirág</i>
Verdák	<i>Smokey</i>	<i>Füsti</i>

Mint látható, a célnyelvi változatban néha csak a denotatív jelentés köszön vissza, a stílus nem, hiszen például a *bane* az angolban ritkább és régiesebb, mint a *curse* vagy a *damn*, az *átok*-nak viszont nincs ilyen jelölt szinonimája. Másrészt a *mask* magyarul nemcsak *maszk*, hanem *álarc* is lehetne, és bár a választás itt méltán esett a gyakoribb *maszk*-ra, a több lehetséges célnyelvi megfelelő arra figyelmeztet, hogy a szó szerinti fordítás jelentése nem mindig egyértelmű. A *Jajdefáj / Jujdefáj / Hű De Fáy* egyaránt szó szerinti fordítás; csak gyakorisági és ezáltal stílusis különbség van közöttük, amelyet az utóbbi esetben a szellemes írásmód fokoz (l. még 5.3.1.).

5.3. Megközelítő fordítás. Ez a megoldás, amely félúton van a szó szerinti fordítás és a jelentésváltoztatás között, többféle is lehet: 1. szemantikai-stilisztikai fokozás; 2. névalkotás; 3. szófajváltás; 4. hiányos fordítás; 5. részleges szó szerinti fordítás; 6. részfordítás.

5.3.1. Szemantikai-stilisztikai fokozás. Ezekben az esetekben a célnyelvi megfelelő a jelentésében vagy a stílusértékében jelöltebb (humorosabb, irodalmiasabb, régiesebb, szlengesebb stb.), mint a forrásnyelvi név.

5. táblázat: Szemantikai-stilisztikai fokozás

Műcím	Forrásnyelvi név	Köznévi jelentés	Célnyelvi név
Aranyhaj és a nagy gubanc	<i>Mother Gothel</i>	'dada anya'	<i>Nyanya Banyá</i>
Aranyhaj és a nagy gubanc	<i>Stabbington brothers</i>	'szurkáló fivérek'	<i>Szurka Piszka fivérek</i>
Austin Powers	<i>Dr. Evil</i>	'Dr. gonosz'	<i>Dr. Genya</i>
Austin Powers	<i>Fat Bastard</i>	'kövér gazember'	<i>Dagi Dög</i>
Batman	<i>Clayface</i>	'agyagarc'	<i>Agyagpofa</i>
Bob, a mester	<i>Lofty</i>	'égingerő'	<i>Colos</i>
Doktor Szósz	<i>Bruiser</i>	'bunyós'	<i>Gyilkos</i>
Egy bogár élete	<i>Dim</i>	'buta'	<i>Butus</i>
Hóféherke és a hét törpe	<i>Bashful</i>	'szégyenlős'	<i>Szende</i>

Hófehérke és a hét törpe	<i>Doc</i>	'doki'	<i>Tudor</i>
Hófehérke és a hét törpe	<i>Dopey</i>	'kába, lökött'	<i>Kuka</i>
Hófehérke és a hét törpe	<i>Grumpy</i>	'mogorva'	<i>Morgó</i>
Hófehérke és a hét törpe	<i>Happy</i>	'vidám'	<i>Vidor</i>
Hófehérke és a hét törpe	<i>Sleepy</i>	'álmos'	<i>Szundi</i>
Hófehérke és a hét törpe	<i>Sneezy</i>	'tüsszögő'	<i>Hapci</i>
Hupikék törpikék	<i>Lazy</i>	'lusta'	<i>Lusti</i>
Susi és Tekergő	<i>Tramp</i>	'csavargó'	<i>Tekergő</i>
Szentivánéji álom	<i>Nick Bottom</i>	'fenék Miki'	<i>Tompor Miklós</i>
Tesz-Vesz város	<i>Mr. Fixit</i>	'Mr. Javítsa meg'	<i>Buhera mester</i> <i>Bütyköl mester</i> <i>Fűrfarag bácsi</i>
Volt	<i>Rhino</i>	'orrszarvú'	<i>T-Rex</i>

A fentiek közül a magyar névadás azonos motivációja miatt érdemes kiemelni *Bruiser* és *Rhino* esetét. Az előbbi egy csivava, az utóbbi pedig egy hörcsög, vagyis két kistestű és szelíd alaptermészetű állat, ezért a *Bunyós* és az *Orrszarvú* mint kontrasztnév magyarul is tréfás lenne. A fordító azonban „tovább feszíti a húrt” a *Gyilkos* és a *T-Rex* névvel, azaz egy sportoló helyett egy bűnöző, illetve egy növényevő helyett egy ragadozó képének felidézésével.

5.3.2. Névalkotás. A fordítók néha az eredetivel azonos jelentésű neveket találnak ki. Ezek köznévként lehetséges, azaz a hangalakjukra nézve jól formált, csak a véletlen folytán nem létező szavak, szóalakok és összetételek. Idetartoznak az olyan ritkább szóalkotási módok is, mint a szóösszerántás, a csonkítás, az alakvegyítés, az ikerítés és az elvonás.

6. táblázat: Szó szerinti fordítás névalkotással

Műcím	Forrásnyelvi név	Köznévi jelentés	Célnyelvi név
A kis hableány	<i>Flounder</i>	'ficánkol'	<i>Ficánka</i>
A kis hableány	<i>Scuttle</i>	'siet, rohan'	<i>Hablaty</i>
A Notre Dame-i toronyőr	<i>Brutish and Oafish</i>	'állatias és hülye'	<i>Brutál és Butál</i>
A Saint Tropez-i csendőr	<i>Cruchot < cruche</i>	'lúke'	<i>Lütyő</i>
Airplane!	<i>Striker</i>	'szoknyapeccér'	<i>Pájnacsősz</i>
Alice Csodaországban	<i>Tweedledum and Tweedledee</i>	'subidú'	<i>Subidám és Subidú</i>

Aranyhaj és a nagy gubanc	<i>Big Nose Thug</i>	'nagyorrú bandita'	<i>Dudaorr</i>
Állatfarm	<i>Mr. Whimper</i> < <i>whimper</i>	'nyafog'	<i>Mr. Nyaffy</i>
Állatfarm	<i>Squealer</i>	'szopós malac'	<i>Süvi</i>
Bambi	<i>Thumper</i>	'topogó'	<i>Toppancs</i>
Chip és Dale	<i>Fat Cat</i>	'kövér macska'	<i>Pukkandúr</i>
Chip és Dale	<i>Mole</i>	'vakond'	<i>Vakundok</i>
Frédi és Béni	<i>Barney Rubble</i>	'terméskő'	<i>Kavicsi Béni</i>
Frédi és Béni	<i>Fred Flintstone</i>	'kovakő Frédi'	<i>Kovakövi Frédi</i>
Hupikék törpikék	<i>Astro Smurf</i>	'asztrotörp'	<i>Pilótörp</i>
Hupikék törpikék	<i>Baby Smurf</i>	'babatörp'	<i>Törpicur</i>
Hupikék törpikék	<i>Brainy Smurf</i>	'okos törp'	<i>Okoska</i>
Hupikék törpikék	<i>Clumsy Smurf</i>	'ügyetlen törp'	<i>Ügyifogyi</i>
Hupikék törpikék	<i>Grouchy</i>	'mogorva'	<i>Dulifuli</i>
Hupikék törpikék	<i>Hefty</i>	'erős'	<i>Törperős</i>
Hupikék törpikék	<i>Jokey</i>	'tréfás'	<i>Tréfi</i>
Hupikék törpikék	<i>Smurfette</i>	'törplány'	<i>Törpilla</i>
Jamie és a csodalámpa	<i>Jo-Jo Help</i>	<a Joel becézése> + 'segítség'	<i>Segíts Elek</i>
Legyetek jók, ha tudtok	<i>Buzzichetta</i>	'gyomrocaska'	<i>Bendőcske</i>
Legyetek jók, ha tudtok	<i>Caccolletta</i>	'kakácska'	<i>Kakamatyi</i>
Pindúr pandúrok	<i>Sara Bellum</i> < <i>cerebellum</i>	'kisagy'	<i>Kisagyszony</i>
Robin Hood	<i>Lady Kluck</i>	'Lady Kotkodács'	<i>Kodács</i>
Robin Hood	<i>Nutsy</i>	'butus'	<i>Kótyag</i>
Szentivánéji álom	<i>Peter Quince</i>	'ék/csapolás Péter'	<i>Tetőfi Péter</i>
Szentivánéji álom	<i>Robin Starveling</i>	'éhenkórász Robin'	<i>Kórász Róbert</i>
Szörny Rt.	<i>Phlegm</i>	'nyák/slejm'	<i>Nyáki</i>
Szörny Rt.	<i>Waternoose</i>	'víz' + 'hurok'	<i>Vízengúz</i>
Tesz-Vesz Város	<i>Rudolf von Flugel</i>	'repülő Rudolf'	<i>Rudolf von Repcsi</i> <i>Van Flugos úr</i>
Verdák	<i>Red</i>	'vörös'	<i>Piró</i>

5.3.3. Szófaváltás. A forrásnyelvi szöveg elemeinek szófaját semmilyen nyelvi közvetítésben nem kötelező, sőt néha nem is lehet megőrizni (pl. a magyarban nincs előljárószó), a prototipikus tulajdonnevek viszont (SLÍZ 2019: 27) főnevek, és ez a sajátosság a fordításban is rendszerint érvényesül. Vannak azonban atipikus beszélő nevek, amelyeket a fordítók szófaváltással ültetnek át, pl. az Egy bogár élete című rajzfilmben ige → melléknév (*Flik* < *flick* 'elillan, elszel' → *Fürge*), melléknévi igenév → ige (*Hopper* 'szökdécselő' → *Szökken*) és melléknév → főnév (*Thorny* 'tüskés' → *Tüske*), míg a Kacsamesékben

melléknévi igenév → főnév (*Glittering Goldie* → *Csillám Aranyka*) cserével. De még ez a kis csoport sem egységes, hiszen a magyar változatban csak a *Tüske* és a *Csillám* lett igazán névszerű, a *Fürge* és főleg a *Szökken* kevésbé.

5.3.4. Hiányos fordítás. Elvértve megesik, hogy a célnyelvi megfelelőből kimarad egy név- vagy jelentésem, pl. *Old Major* 'öreg őrnagy' (Állatfarm) → *Őrnagy*; *Robin Spitz-Swallows* < *spits* 'köp' 'Robin köp-nyel' (Austin Powers) → *Robin Nyelek*; *Sedusa* 'csábító medúza' < *seduce* 'elcsábít' x *medusa* 'medúza' (Pindúr pandúrok) → *Medúza*. Az okok ezúttal is többfélék lehetnek. Elképzelhető, hogy az *Öreg Őrnagy* furcsának vagy nehézkesnek tűnt, a *Robin Köpök-Nyelek* a *köpni-nyelni nem tud* kifejezést idézte volna fel, holott – a címszereplő állandó szexuális célzásai alapján – nyilván a fellációra utal, a *Sedusa*-ra pedig nem sikerült hasonló kontaminációt alkotni.

5.3.5. Részleges szó szerinti fordítás. Néha a beszélő név mögött álló összetételnek csak az egyik tagja van szó szerint lefordítva: *Aschenputtel* 'Hamukotorászó' < *Asche* 'hamu' + *buddeln* 'ás' → *Hamupipőke* < szlovák *popel* 'hamu'; *Dornröschen* 'Tövisrózsika' → *Csipkerózsika*; *Pinkeye* 'rózsaszín szem' (Állatfarm) → *Piros szem*; *Rotkäppchen* 'Piros Sapkácska' → *Piroska*. Erre nehéz magyarázatot találni. A szó szerinti megfelelő legfeljebb az utókornak furcsa, de csak azért, mert az olvasó vagy néző mást szokott meg. Úgy is alakulhatott volna, hogy – az utóbbi esetenél maradván – a francia *Le Petit Chaperon rouge*, az orosz *Красная Шапочка* vagy a spanyol *Caperucita Roja* mintájára magyarul szintén a *Piros Sapkácska* terjed el.

5.3.6. Részfordítás. A jel- és szóneveknek mind a négyféle fordítási kapcsolatában előfordul, az egyszerűség kedvéért mégis itt célszerű kitérni arra, hogy a többemű forrásnyelvi neveknek olykor csak egy részét váltja fel célnyelvi megfelelő. A 3. pontban tárgyalt jelnév–szónév példák közül ilyen a *Georges Hautecourt* (Macskarisztokraták) → *Zsorzs Vénkujon*, a *Norton Nimnul* (Chip és Dale) → *Norton Niemand*, a *Thomas O'Malley* (Macskarisztokraták) → *Thomas O'Pamacska* és a *Yosemite Sam* (Bolondos dallamok) → *Rissz-Rossz Sam*. A szónév–szónév kapcsolatok sorából a következők említhetők: *Big Joe* 'nagy Joe' (Kelly hősei) → *Bazi Joe*; *Felicity Shagwell* (Austin Powers) → *Felicity Jóládag*; *Frau Farbissina* < jiddis *farbisine* 'Mogorva asszony' (Austin Powers) → *Frau Farszagú*; *Lightning McQueen* (Verdák) → *Villám McQueen*; *Old Deuteronomy* 'öreg Második Törvénykönyv' (Macskák) → *Old Csendbeleenn*; *Pepé Le Pew* 'pfúj' (Bolondos dallamok) → *Pepe lö Pici*; *Pirate Jenny* 'kalóz Jenny' (Koldusopera) → *Kocsma Jenny*.

5.4. Jelentésváltoztatás. A beszélő név lefordításához nemcsak a stílusérték és/vagy a hangalak, hanem a jelentés módosításán keresztül is vezethet út, mégpedig az eddigiekhez hasonlóan több irányban is. Ezek az alábbiakban aszerint követik egymást, hogy mennyire vannak szoros jelentéskapcsolatban a forrásnyelvi beszélő névvel: 1. metonimikus jelentésváltoztatás; 2. tulajdonságok megváltoztatása; 3. szinonímia és kohiponímia; 4. paronímia; 5. célnyelvi rimelés; 6. egyéb jelentésváltoztatás.

5.4.1. Metonimikus jelentésváltoztatás. A beszélő nevek megváltoztatásának hátterében nemegyszer a névátvitel legkülönbözőbb típusai fedezhetők fel.

7. táblázat: Metonimikus jelentésváltoztatás

Műcím	Forrásnyelvi név	Köznévi jelentés	Célnyelvi név
Apádra ütök	<i>Gaylord Focker</i> < <i>gaillard</i> + <i>fucker</i>	'buzi úr' (a <i>gaillard</i> 'vidám' melléknéven alapuló, de a <i>gay</i> mai 'meleg' jelentése miatt beszélővé váló vezetőknév) + 'faszfej'	<i>Shagil Beckur</i> < <i>shag</i> 'dug' + <i>seggbe kúr</i>
Austin Powers	<i>Fook Mi</i>	'Bassz meg'	<i>Cu Mi</i>
Austin Powers	<i>Fook Yu</i>	'Baszd meg'	<i>Nu Ni</i>
Batman	<i>Deadshot</i> < <i>deadly shot</i>	'halálos lövés'	<i>Lövész</i>
Batman	<i>Poison Ivy</i>	'szömörce'	<i>Méregcsók</i>
Batman	<i>Riddler</i>	'rébuszokban beszélő ember'	<i>Rébusz</i>
Bolondos dallamok	<i>Porky Pig</i>	'disznó malac'	<i>Cucu malac</i>
Bolondos dallamok	<i>Tweety</i>	'csipogócska'	<i>Csőrike</i>
Egy bogár élete	<i>Gypsy</i> < <i>gypsy moth</i>	'gyapjaslepke'	<i>Mólya</i> (< <i>Molylepke</i>)
Egy bogár élete	<i>Soil</i>	'talaj'	<i>Rögrágó</i>
Frédi és Béni	<i>Mr. Slate</i>	'pala'	<i>Kőkobaki úr</i>
Jamie és a csodalámpa	<i>Strumpers Plunkett</i> < <i>stomp x trumpet</i> + <i>plunk</i>	'dobog' x 'trombita' + 'penget'	<i>Rezes Bandi</i> < <i>rezes banda</i>
Koldusopera	<i>Mack the Knife</i>	'Maxi, a Kés'	<i>Penge Mackie</i> <i>Bicska Maxi</i>
Macskarisztokraták	<i>Abigail Gabble</i>	'gágogó Abigél'	<i>LibAbigail</i>
Macskarisztokraták	<i>Amelia Gabble</i>	'gágogó Amélia'	<i>LibAmelia</i>
Pán Péter	<i>Tinker Bell</i>	'bádogos csengettyű'	<i>Csingling</i>
Pindúr pandúrok	<i>Princess Morbucks</i> < <i>more bucks</i>	'több dolcsi hercegnő'	<i>Pénzeszsák hercegnő</i>
Szenilla nyomában	<i>Bloat</i>	'felfúj, felpuffad'	<i>Lufi</i>
Szentivánéji álom	<i>Francis Flute</i>	'Fújtató Ferenc'	<i>Sipák Ferenc</i>
Szörny Rt.	<i>Fungus</i>	'gomba'	<i>Penész</i>
Tesz-Vesz város	<i>Able Baker Charlie</i>	'Ügyes Pék Karcsi' (eredetileg 'ABC' az amerikai fegyveres erők 1941-től használt fonetikai ábécéjében)	<i>Kerek Perc mester</i>
Verdák	<i>Miss Fritter</i>	'feldarabol, felaprít'	<i>Miss Repesz</i>
Volt	<i>Bolt</i>	'villámcsapás'	<i>Volt</i> <mértékegység>

5.4.2. Tulajdonságok megváltoztatása. A jelentésváltoztatás másik mozgatórugója szintén felfogható metonímiaként. Ennek alapja maga a névviselő, akinek a fordításban valamely külső helyett más külső vagy belső, illetve belső helyett más belső vagy külső tulajdonsága domborodik ki.

8. táblázat: Tulajdonságok megváltoztatása

Műcím	Forrásnyelvi név	Jelentése	Célnyelvi név
A szépség és a szörnyeteg	<i>Chip</i>	'kis darab'	<i>Csészike</i>
A szépség és a szörnyeteg	<i>Cogsworth</i> < <i>cog</i>	<kitalált vezetéknev> 'fogaskerék'	<i>Tik-Tak úr</i>
Alice Csodaországban	<i>Cheshire Cat</i>	'cheshire-i macska'	<i>Vigyor kandúr</i>
Alice Csodaországban	<i>March Hare</i>	'márciusi nyúl'	<i>Kerge nyúl</i>
Austin Powers	<i>Unibrow</i> < <i>unibrow</i>	'összenőtt szemöldökű'	<i>Buzintosz</i>
Az oroszánkirály	<i>Scar</i>	'sebhely'	<i>Zordon</i>
Bolondos dallamok	<i>Barnyard</i>	'baromfiudvar'	<i>Ebadta</i>
Bolondos dallamok	<i>Foghorn Leghorn</i>	'ködsziréna' + 'leghorn tyúk'	<i>Kotnyeles úr</i>
Breki és a többiek	<i>Beaker</i>	'főzőpohár'	<i>Lóti-futi</i>
Chip és Dale	<i>Snout</i>	'pofa, orr'	<i>Kotormány</i>
Hupikék törpikék	<i>Hogatha</i> < <i>hog</i> + <i>Agatha</i>	'disznó' + <i>Ágota</i>	<i>Bibircsóka</i>
Jamie és a csodalámpa	<i>Bullybundy</i> < <i>bully</i> + <i>Bundy</i>	'agresszor' + <vezetéknev>	<i>Füligláb nyúl</i>
Jamie és a csodalámpa	<i>Yoo Hoo Bird</i>	'hahó madár'	<i>Tevemadár</i>
Kelly hősei	<i>Crapgame</i>	'kockázás'	<i>Vaskalap</i>
La linea	<i>La linea</i>	'a vonal'	<i>Menő Manó</i>
Macskák	<i>Skimblehanks</i> < <i>spindleshanks</i>	'pipaszár lábú'	<i>Elvisz Trén</i> (vasutas macska)
Micimackó	<i>Eeyore</i>	'íá' <szamárhang>	<i>Füles</i>
Micimackó	<i>Roo</i> < <i>kangaroo</i>	'kenguru'	<i>Zsebibaba</i>
Pindúr pandúrok	<i>Bliss</i>	'boldogság'	<i>Pukkancs</i>
Pindúr pandúrok	<i>Blossom</i>	'virág'	<i>Sziporka</i>
Pindúr pandúrok	<i>Bubbles</i> < <i>bubbly</i>	'élénk, csupa élet'	<i>Puszedli</i>
Pindúr pandúrok	<i>Buttercup</i>	'boglárka'	<i>Csuporka</i>
Pindúr pandúrok	<i>Fuzzy Lumpkins</i>	'rongyos' + 'lomha'	<i>Borzasztóni</i>
Repszik	<i>Dusty Crophopper</i> < <i>crop duster</i> <i>x hopper</i>	'permetező repülő' + 'izgő-mozgó'	<i>Rozsdás</i>
Rumcájsz kalandjai	<i>Cipisek</i>	'csücsök'	<i>Csibészke</i>
Susi és Tekergő	<i>Trusty</i>	'megbízható'	<i>Tappancs</i>

101 kiskutya	<i>Lucky</i>	'szerencsés'	<i>Pötyi</i>
101 kiskutya	<i>Penny</i>	'penny'	<i>Pelyhes</i>
101 kiskutya	<i>Rolly</i>	'guruló'	<i>Pufi</i>
101 kiskutya	<i>Towser</i>	'nagytestű kutya'	<i>Öreg Nózi</i>
Szenilla nyomában	<i>Deb < ebb</i>	'apály'	<i>Süke < süket 'buta'</i>
Szenilla nyomában	<i>Dory</i>	'palettás doktorhal'	<i>Szenilla < szenilis</i>
Szenilla nyomában	<i>Gill</i>	'kopolyú'	<i>Búb</i>
Szenilla nyomában	<i>Marlin</i>	'nyársorrú hal'	<i>Pizsi</i>
Szenilla nyomában	<i>Mr. Ray</i>	'rája'	<i>Plecsni tanár úr</i>
Szenilla nyomában	<i>Peach</i>	'barackrózsaszín'	<i>Sztár (rózsaszín tengeri csillag)</i>
Tesz-Vesz város	<i>Lowly Worm</i>	'alacsony kukac'	<i>Csúszimászi Fér Egon Tekergő</i>
Verdák	<i>Chick Hicks</i>	'mucsai Chick'	<i>Joe Kompoztor</i>
Verdák	<i>Not Chuck</i>	'nem Karcsi'	<i>Hengerfej</i>

5.4.3. Szinonímia és kohiponímia. Szintén többé-kevésbé motivált minden olyan jelentésváltoztatás, amely azon alapul, hogy két dolog azonos fogalommezőbe tartozik, akár azért, mert rokon értelműek, akár azért, mert egyformán alá vannak rendelve egy magasabb szinten lévő, bár külön szóval nem feltétlenül megjelölt fogalomnak.

9. táblázat: Szinonímián és kohiponímián alapuló jelentésváltoztatás

Műcím	Forrásnyelvi név	Köznévi jelentés	Célnyelvi név
Austin Powers	<i>Ivana Humpalot < I wanna hump a lot</i>	'Sokat akarok dugni'	<i>Jovona Dugogatni</i>
Görögbe fogadva	<i>Poupi Kakas</i>	'kakis kaka'	<i>Puki Kakasz</i>
Herkules	<i>Pain</i>	'fájdalom'	<i>Pech</i>
Macskák	<i>Rumpleteazer < rumples + teazer</i>	'összeborzol'+ 'kötekedő'	<i>Mindlevery</i>
101 kiskutya	<i>Cruella de Vil < cruel + devil</i>	'kegyetlen' + 'ördög'	<i>Szörnyella de Frász</i>
Szentivánéji álom	<i>Snug</i>	'illeszték, ereszték'	<i>Vinkli 'derékszögmérő'</i>
Szentivánéji álom	<i>Tom Snout</i>	'kannacsőr'	<i>Lavór Tamás</i>
Ürgolyhók	<i>Major Asshole</i>	'seggfej' (tkp. 'segglyuk') 'örnagy'	<i>Balfasz örnagy</i>

5.4.4. Paronímia. Egyes célnyelvi nevek semmilyen jelentéskapcsolatban nem állnak a forrásnyelvi változattal; pusztán (akár csak egy-egy betűjükben vagy betűcsoportjukban) hasonlítanak vagy rímelnék rá.

10. táblázat: Paronímián alapuló jelentésváltoztatás

Műcím	Forrásnyelvi név	Jelentése	Célnyelvi név
A Saint Tropez-i csendőr	<i>Berlicot</i>	<vezetéknev>	<i>Beléndek</i>
A Saint Tropez-i csendőr	<i>Fougasse</i>	'kemencés lepény'	<i>Fityesz</i>
A Saint Tropez-i csendőr	<i>Gerber</i>	'rókázik'	<i>Gabaj</i>
A Saint Tropez-i csendőr	<i>Tricard</i>	'számúzótt'	<i>Agykár</i>
Az ördög jobb és bal keze	<i>Bambino</i>	'gyerek, kisfiú'	<i>Bumburnyák</i>
Chip és Dale	<i>Gadget Hackwrench</i>	'kütyü' + 'roncsdaraboló'	<i>Sziporka Hebrencs</i>
Harisnyás Pippi	<i>Pippilotta Viktualia Rullgardina Krusmynta Efraimsdotter Långstrump</i>	'Pippilotta Eleség Redőny Fodormenta Efraim Lánya Hosszúharisnya'	<i>Harisnyás Pippilotta Citadella Intarzia Majolika Ingaóra</i>
Macskák	<i>Asparagus, Gus</i>	'spárga'	<i>Tus</i>
Pindúr pandúrok	<i>Mojo Jojo</i>	'vonzero' + értelmetlen utótag	<i>Mohó Jojó</i>
Verdák	<i>Ryan „Inside” Laney</i>	'belső sávi Ryan'	<i>Ryan Tuti Rádjön</i>

Megjegyzendő, hogy A Saint Tropez-i csendőr itt megnevezett négy szereplője közül az első és a negyedik ismeretlen okból nevet cserélt, ezért a végleges, immár motiválatlan párosítás a *Berlicot* → *Agykár* és a *Tricard* → *Beléndek* lett.

5.4.5. Célnyelvi rímelés. A fordítók nagy ritkán azért térnek el a beszélő név jelentésétől, mert eszükbe jut egy szinte magától kínálkozó rímpár.

11. táblázat: A célnyelvi rímelésen alapuló jelentésváltoztatás

Műcím	Forrásnyelvi név	Köznévi jelentés	Célnyelvi név
Aranyhaj és a nagy gubanc	<i>Short Thug</i>	'alacsony bandita'	<i>Tömpe törpe</i>
Foxi Maxi	<i>Hokey Wolf</i>	'mézesmázos farkas'	<i>Ordas Pókhas</i>
Frédi és Béni	<i>Big Louie</i>	'nagy Louie'	<i>Véres Dénes</i>
Jamie és a csodalámpa	<i>Officer Gotcha</i> < (<i>I've got you</i>)	'megvagy rendőr'	<i>Megvagy hadnagy</i>
Macskarisztokraták	<i>Scat Cat</i>	'sicc macska'	<i>Sicc Vicc</i>

5.4.6. Egyéb jelentésváltoztatás. Ez a csoport egyrészt olyan célnyelvi változatokat tartalmaz, amelyek az egész cselekmény ismeretében is csak erőltetett képzetársításokkal

vagy sehogy sem hozhatók összefüggésbe az eredeti névvel, másrésztől olyanokat, amelyek nem sorolhatók be a 4.4.1–4.4.5. számú kategóriákba.

12. táblázat: Egyéb jelentésváltoztatás

Műcím	Forrásnyelvi név	Köznévi jelentés	Célnyelvi név
A Saint Tropez-i csendőr	<i>Merlot</i>	<vörösboraszőlő-fajta>	<i>Pacuha</i> 'toprongyos'
Airplane!	<i>Captain Oveur</i>	'vége kapitány'	<i>Tétel kapitány</i>
Állatfarm	<i>Bluebell</i>	'kékcsengő' <virág>	<i>Kolomp</i>
Egy bogár élete	<i>Molt</i>	'lepattogzik'	<i>Korpa</i>
Egy bogár élete	<i>Tuck and Roll</i>	'bukfenc'	<i>Bubi és Ász</i>
Jamie és a csodalámpa	<i>Mr. Boo</i>	'hu' <ijesztőszó>	<i>Szám bácsi</i>
Macskák	<i>Jennyanydots</i> < any dots	Jenny + 'bármennyi kölyök'	<i>Csilló Pallaold</i>
Mindenki fogja a magát	<i>Mr. Hu</i>	<kínai vezetéknev>	<i>Mr. Ki</i>
Rumpelstilzchen	<i>Rumpelstilzchen</i> < rumpeln + Stilzchen	'zörög, dübörög' + 'cölöpöcske'	<i>Tűzmanócska</i> <i>Pancimanci</i>
Szenilla nyomában	<i>Gurgle</i>	'bugyborékol'	<i>Hypo</i>
Szenilla nyomában	<i>Rudder</i>	'kormány(lapát)'	<i>Csúzli</i>
Ürgolyhók	<i>Barf</i>	'hányás'	<i>Morzsa</i>

E példák közül a *Tétel* és a *Mr. Ki* egy-egy homonímián alapuló mulatságos értetlenkedés fordítói megoldása. Az *Oveur* ugyanúgy hangzik, mint a parancsnok és az irányítótorony beszélgetésében az egyes megnyilatkozásokat lezáró *Over* 'Vége'. Ezért lett a kapitány magyarul a válaszváró *Vétel*-re rímelő *Tétel*. A Mindenki fogja a magát helyzetkomikumát az adja, hogy a kínai *Hu* név hangalakja megegyezik az angol *who* 'ki' névmásával. („Ki halt meg?” – „Igen.” – „Mi igen?” – „Ki halt meg.” – „Feladom. Ki halt meg?” – „Csen Ju Ki halt meg.”) A fordító e szójáték magyarítására használta fel a szintén kínaiul csengő *Ki* nevet.

A 12. táblázatban szemléltetett jelentéskülönbség független attól, hogy az adott szereplőhöz a forrás- vagy a célnyelvi név illik-e jobban. A *Bluebell* → *Kolomp* – lévén egy kutya neve – angolul és magyarul egyformán indokolatlan. A *Mr. Boo* → *Szám bácsi* inkább a magyarban található, mert egy mániákusan számolgotó tervezőt hívnak így, aki senkit nem ijesztget.

6. További megjegyzések és összegzés. Ez a kutatás több gúny-, illetve ragadványnévre is kiterjedt, mert egyes szereplők igazi neve nem derül ki a történetből. A klasszikusok sorából ilyen a *Hamupipőke*, az újabbak közül (pl. a Kelly hősei című filmben) a *Csodabogár* és a *Vaskalap*. Noha a gúny- és ragadványnevek a való életben, míg a beszélő nevek az irodalomban és a filmekben használatosak, a fordító szemszögéből nincs közöttük különbség.

A címben foglalt kérdésre konkrétan csak-csak adható válasz (az *Égjáró Lukács* kirina a fordításban változatlanul megőrzött, főleg angol és mesterséges nyelvű nevek sorából, ráadásul komikusan hatna), de általánosságban nem. Ahogy SOHÁR (2015) példái is tanúsítják,

sokszor egyazon művön belül is váltakozik a beszélő nevek megőrzése és lefordítása, illetve az utóbbi stratégia megvalósításának módjai. FARKAS (2009: 27) ugyanerre a következtetésre jut: „a szónévi típusba tartozó tulajdonnevek fordítására nem tudunk egységes szabályokat megfogalmazni. Több tényező befolyásolhatja, hogy lefordítjuk-e, pontosabban: hogyan fordítjuk le az adott nevet. Még ugyanazon névtípus, sőt ugyanazon név esetében is többféle fordítói eljárás lehet indokolt.” Mindezt bonyolítja a fenti példákat többször érintő újrafordítás (újrászinkronizálás), illetve az egyes művek könyv- és filmváltozatának nemritkán eltérő magyarítása. Ennek okait és következményeit, egy-egy szereplő nevének célnyelvi sorsát szintén érdemes lenne tüzetesen szemügyre venni.

Ez a kutatás csak magyarra fordított szövegekben vizsgálta a beszélő neveket, ezért ki kellene terjeszteni magyar forrásnyelvű szövegekre is. Így kiderülhetne, hogy a fordítók döntéseit érdemben befolyásolja-e általában a közvetítés iránya vagy konkrétan az angol nyelvű kultúrák inkább átadó és a magyar nyelvű kultúra inkább átvevő jellege. Az is megállapítható lenne, hogy pl. a *Bogyó és Babóca* → *Berry and Dolly* típusú megoldása gyakoribb-e vagy ritkább, mint magyarra fordítás esetén.

Az itt elemzett nevek csoportosítása a jelnév és a szónév, vagyis az elhomályosulás és az átlátszóság kettősségén alapult. A tanulmánynak nem volt célja ezt összehasonlítani VERMES (2005) közismert relevanciaelméleti rendszerével, amely négy eljárásból áll. Ezek eredeti és későbbi (VERMES 2020: 27) megnevezése a következő: 1. átvitel (transference) / teljes transzfer; 2. behelyettesítés (substitution) / logikai transzfer; 3. fordítás (translation) / enciklopédikus transzfer; 4. módosítás (modification) / zéró transzfer.

A legalaposabban kidolgozott tipológia is változtatásra, kiegészítésre szorul, és ez alól nyilván nem kivétel VERMESÉ sem (vö. SLÍZ 2019: 20). Ezt azonban csak akkor lehetne kijelenteni, ha az itt tárgyalt bő 300 név mögött rejlő fordítási műveleteket nem sikerülne teljesen megfeleltetni a fenti négynek. A *változatlan megőrzés* (2.1. és 5.1. pont) első ránézésre ugyanaz, mint a VERMES-féle *átvitel*, de ez csak felszínes megállapítás, nem tételes ellenőrzés eredménye, ráadásul a jelen tanulmány sok másféle megoldást is szemléltet.

Végül tekintsük át egy-egy példával a 2–5. pontban részletesen bemutatott rendszert!

Forrásnyelvi jelnév → célnyelvi jelnév

1. Változatlan megőrzés: *Hans Castorp*
2. Módosított megőrzés: *Balek* → *Balke*
3. Névváltoztatás: *Rhonda* → *Sandra*

Forrásnyelvi jelnév → célnyelvi szónév: *Azrael* → *Sziamiaú*

Forrásnyelvi szónév → célnyelvi jelnév: *Pebbles* → *Enikő*

Forrásnyelvi szónév → célnyelvi szónév

1. Változatlan megőrzés: *Esmeralda*
2. Szó szerinti fordítás: *Wart* → *Bibircsók*
3. Megközelítő fordítás
 - 3.1. Szemantikai-stilisztikai fokozás: *Dr. Evil* → *Dr. Genya*
 - 3.2. Névköztetés: *Cruchot* → *Lütyő*
 - 3.3. Szófajváltás: *Flik* → *Fürge*
 - 3.4. Hiányos fordítás: *Old Major* → *Őrnagy*
 - 3.5. Részleges szó szerinti fordítás: *Rotkäppchen* → *Piroska*
 - 3.6. Részfordítás: *Big Joe* → *Bazi Joe*

4. Jelentésváltoztatás

- 4.1. Metonimikus jelentésváltoztatás: *Riddler* → *Rébusz*
- 4.2. Tulajdonságok megváltoztatása: *Scar* → *Zordon*
- 4.3. Szinonímia és kohiponímia: *Pain* → *Pech*
- 4.4. Paronímia: *Fougasse* → *Fityesz*
- 4.5. Célnyelvi rímelés: *Hokey Wolf* → *Ordas Pókhas*
- 4.6. Egyéb jelentésváltoztatás: *Merlot* → *Pacuja*

A jelnév–jelnév kapcsolatok ebben a tanulmányban mellékesek: említésük és futólagos ismertetésük mindössze arra irányult, hogy a nevek fordítási univerzumában el lehessen helyezni őket. Az érdemi összefüggésekre a maradék három kategória világít rá. Eszerint szónévből statisztikai értelemben soha nem lesz jelnév. Ugyanakkor a fordítók szívesen használnak beszélő neveket, elsősorban akkor, ha a forrásnyelvi szöveg is tartalmaz ilyeneket, de akkor is, ha pusztán jelnévvél van dolguk, mert a kellő munkaidő, játékos kedv, alkotókészség, megrendelői utasítás stb. esetén abban is felfedezik a lehetőséget, hogy a nyelvi humornak ezzel a sajátos eszközével éljenek.

Felhasznált források¹

- A kis hableány* (*The Little Mermaid*, Pataricza Eszter). Amerikai rajzfilm, 1989.
- A Notre Dame-i toronyőr* (*The Hunchback of Notre Dame*, Barta András). Amerikai rajzfilm, 1996.
- A Saint Tropez-i csendőr* (*Le Gendarme de Saint-Tropez*, dr. Hársing Lajos). Francia–olasz filmvígjáték, 1964.
- A szépség és a szörnyeteg* (*Beauty and the Beast*, Csörögi István). Amerikai rajzfilm, 1991.
- Addams Family – A galád család* (*The Addams Family*, Sarodi Tibor). Amerikai filmvígjáték, 1991.
- Airplane!* (*Airplane!*, Révész Mária). Amerikai filmvígjáték, 1980.
- Apádra ütök* (*Meet the Parents*, Speier Dávid). Amerikai filmvígjáték, 2000.
- Aranyhaj és a nagy gubanc* (*Tangled*, Boros Karina). Amerikai számítógépes animációs film, 2010.
- Arany László 1979. Pancimanci. In: Uő, *Magyar népmesék*. Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest.
- Austin Powers = Szőr Austin Powers – Őfelsége titkolt ügynöke* (*Austin Powers: International Man of Mystery*, Rácz Attila). Amerikai filmvígjáték, 1997. – *KicsiKÉM – Austin Powers 2.: A rém, aki szeretett engem* (*Austin Powers: The Spy Who Shagged Me*, Rácz Attila). Amerikai filmvígjáték, 1999. – *Austin Powers – Aranyszerszám* (*Austin Powers in Goldmember*, Gál Balázs). Amerikai filmvígjáték, 2002.
- Az oroszlánkirály* (*The Lion King*, Csörögi István). Amerikai rajzfilm, 1994.
- Az ördög jobb és bal keze* (*Lo chiamavano Trinità*, Schéry András). Olasz filmvígjáték, 1970.
- Bambi és az erdő hercege* (*Bambi and the Great Prince of the Forest*, Szép Erzsébet). Amerikai számítógépes animációs film, 2006.
- Bartos Erika 2004. *Bogyó és Babóca*. Pozsonyi Pagony Kiadó, Budapest.

¹ A filmek a magyar címük betűrendjében vannak feltüntetve. A zárójeles eredeti címet a magyar fordító neve követi. Az adatok a <http://hu.wikipedia.org> és a <http://en.wikipedia.org> oldalról származnak. Az irodalmi és zenei alkotások a szerzőik betűrendjében, az eredeti és a lefordított műcím egyidejű közlésével kaptak helyet a források között.

- Bartos, Erika 2014. *Berry and Dolly* (Berkin, Ralph). Pozsonyi Pagony Kiadó, Budapest.
- Batman (Batman)*. Amerikai képregény- és filmsorozat, 1939–
- Bob, a mester (Bob the Builder)*. Brit televíziós stop motion sorozat, 1998–2007.
- Bolondos dallamok (Loonie Tunes, Merrie Melodies, Dudik Annamária Éva)*. Amerikai rajzfilmsorozat, 1930–1969.
- Bori (Meine Freundin Conni)*. Német animációs sorozat, 2012–2013.
- Böll, Heinrich 1953. Die Waage der Baleks. *Kurzgeschichte. Frankfurter Allgemeine Zeitung*. 1953. június 13.
- Böll, Heinrich 1965. A Balke család mérlege (Rayman Katalin). In: Rayman Katalin szerk., *Doktor Murke összegyűjtött hallgatásai*. Magvető Kiadó, Budapest. 258–265.
- Brecht, Bertolt 1928. *Die Dreigroschenoper*. Felix Bloch Erben, Wien–Leipzig.
- Brecht, Bertolt 1961. *A koldusopera* (Vas István). Európa Könyvkiadó, Budapest. 55–142.
- Breki és a többiek (The Muppet Show)*. Amerikai–angol bábsorozat, 1976–1981.
- Caillou (Caillou, Mezei Zoltán József)*. Kanadai flash animációs sorozat, 1997–2010.
- Carroll, Lewis 1865. *Alice's Adventures in Wonderland*. Macmillan, London.
- Carroll, Lewis 2009. *Aliz kalandjai Csodaországban és a tükör másik oldalán* (Varró Zsuzsa – Varró Dániel). Sziget Kiadó, Budapest.
- Carroll, Lewis 1871. *Through the Looking-Glass, and What Alice Found There*. Macmillan, London.
- Carroll, Lewis 1980. *Alice Tükrországban* (Révbíró Tamás). Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó, Budapest.
- Casino Royale (Casino Royale, Heltai Olga)*. Brit–amerikai–német–cseh–olasz kémfilm, 2006.
- Cervantes Saavedra, Miguel 1605–1615. *El ingenioso hidalgo don Quijote de la Mancha*. K. n., Madrid.
- Chip és Dale – A Csipet Csapat (Chip 'n Dale Rescue Rangers)*. Amerikai rajzfilmsorozat, 1989–1990.
- Collodi, Carlo 1883. *Le avventure di Pinocchio*. Libreria Editrice Felice Paggi, Firenze.
- Collodi, Carlo 1907. *Tuskó Matyi kalandjai szárazon és vízen*. Collodi „Pinocchio”-ja után (Radó Antal). Lampel, Budapest.
- Collodi, Carlo 1928. *Fajankó. A fából faragott Paprikajancsi tanulságos és vidám históriája* (Czédly Károly). Vasárnap, Arad.
- Collodi, Carlo 1967. *Pinokkió kalandjai* (Rónay György – Szecskó Tamás). Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó, Budapest.
- Cseburaska (Чебурашка)*. Szovjet bábsorozat, 1969–1983.
- Csillagok háborúja – Star Wars IV. Egy új remény (Star Wars: Episode IV – A New Hope)*, Schéry András). Amerikai sci-fi film, 1977.
- Чуковский, Корней Иванович 1925. *Доктор Айболит: для маленьких детей*. Государственное изд-во, Ленинград.
- Csukovszky, Kornyej Ivanovics 1947. *Jajdefáj doktor. Mese az állatok barátjáról* (ifj. Kertész Árpád). Béta, Budapest.
- Csukovszkij, Kornyej Ivanovics 1949. *Jújdefáj doktor bácsi* (Kapunári Béla). Athenaeum, Budapest.
- Csukovszkij, Kornyej Ivanovics 1964. *Jajdefáj doktor* (Jancsik Pál). Ifjúsági Könyvkiadó, Bukarest.
- Csukovszkij, Kornyej Ivanovics 1985. *Doktor Hú de Fáy. Hugh Lofting nyomán* (Apostol András – Rigó Béla). Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó, Budapest.
- Dickens, Charles 1838. *Oliver Twist*. Richard Bentley, London.
- Dickens, Charles 1843. *Twist Olivér* (Gondol Dániel). Hartleben, Pest.
- Diszkópatkányok (A Night at the Roxbury, Speier Dávid)*. Amerikai filmvígjáték, 1998.

- Doktor Szősz* (*Legally Blonde*, Heltai Olga). Amerikai filmvígjáték, 2001.
- Достоевский, Фёдор Михайлович 1866. Преступление и наказание. *Русский вестник* 10/1, 2, 4, 6–8, 11, 12. szám.
- Dosztojevszkij, Fjodor Mihajlovics 2015. *Bűn és bűnhődés* (Soproni András). Syllabux Könyvkiadó, Budapest.
- Dumb és Dumber – Dilibogyók* (*Dumb and Dumber*; Heltai Olga). Amerikai filmvígjáték, 1994.
- Dumbo* (*Dumbo*, Takácsy Gizella). Amerikai rajzfilm, 1941.
- Egy bogár élete* (*A Bug's Life*, Tóth Tamás). Amerikai számítógépes animációs film, 1998.
- Eliot, Thomas Stearns 1939. *Old Possum's Book of Practical Cats*. Faber and Faber, London.
- Eliot, Thomas Stearns 1972. *Macskák könyve* (Nemes Nagy Ágnes et al.). Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó, Budapest.
- Eliot, Thomas Stearns – Webber, Andrew Lloyd 1981. *Cats* (musical). London.
- Eliot, Thomas Stearns – Webber, Andrew Lloyd 1983. *Macskák* (musical) (Romhányi József). Budapest.
- Fenyves tábor* (*Poison Ivy*, Résch Éva). Amerikai romantikus filmvígjáték, 1985.
- Foxi Maxi* (*The Huckleberry Hound Show*; Romhányi József). Amerikai rajzfilmsorozat, 1958–1961.
- Frédi és Béli, avagy a két kőkorszaki szaki* (*The Flintstones*, Romhányi József). Amerikai rajzfilmsorozat, 1960–1966.
- Görögbe fogadva* (*My Life in Ruins*, Pataricza Eszter). Amerikai filmvígjáték, 2009.
- Grimm, Jacob – Grimm, Wilhelm 1812. Aschenputtel (21.); Dornröschen (50.); Rotkäppchen (26.); Rumpelstilzchen (55.); Schneewittchen (53.). In: *Kinder- und Hausmärchen*. Georg Andreas Reimer, Berlin.
- Grimm, Jacob – Grimm, Wilhelm 1861. Hamupipőke; Csipkerózsika; Piroska és a farkas; Tüznánócska; Hófehérke. In: *Uők, Gyermek- és házi regék* (Nagy István). Pest.
- Gyalog galopp* (*Monty Python and the Holy Grail*, Révész Mária). Brit filmvígjáték, 1975.
- Herkules* (*Hercules*, Tóth Tamás). Amerikai rajzfilm, 1997.
- Hófehérke és a hét törpe* (*Snow White and the Seven Dwarfs*, Nedeczky Edit. A törpék neve: Lakner Artúr). Amerikai rajzfilm, 1937.
- Horgász a pácban* (*Ni vu, ni connu*, dr. Hársing Lajos). Francia filmvígjáték, 1958.
- Hugo, Victor 1831. *Notre-Dame de Paris*. Charles Gosselin, Paris.
- Hugo, Victor 1979. *A párizsi Notre-Dame* (Antal László). Európa Könyvkiadó, Budapest.
- Hupikék törpikék* (*The Smurfs*, Liskay Szilvia). Belga–amerikai rajzfilmsorozat, 1981–1989.
- Internetes Szinkron Adatbázis*. <http://iszdb.hu>
- Jamie és a csodalámpa* (*Jamie and the Magic Torch*). Brit rajzfilmsorozat, 1976–1979.
- Jonson, Ben 1606. *Volpone, or The Fox*. K.n., H. n.
- Jonson, Ben 1966. *Volpone* (Illyés Gyula). Magyar Helikon, Budapest.
- Kacsamesék* (*DuckTales*). Amerikai rajzfilmsorozat, 1987–1990.
- Kelly hősei* (*Kelly's Heroes*, Révész Mária). Amerikai–jugoszláv háborús film, 1970.
- Legyetek jók, ha tudtok* (*State buoni se potete*, Pehr Klára). Olasz film, 1983.
- Lindgren, Astrid 1945. *Pippi Långstrump*. Rabén & Sjögren, Stockholm.
- Lindgren, Astrid 1972. *Harisnyás Pippi* (Árkos Antal – Zsoldos Vera). Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó, Budapest.
- Lolka és Bolka* (*Bolek i Lolek*). Lengyel rajzfilmsorozat, 1963–1986.
- Macskarisztokraták* (*The Aristocats*, Dobos Éva). Amerikai rajzfilm, 1970.
- Mann, Thomas 1924. *Der Zauberberg*. S. Fischer, Berlin.
- Mann, Thomas 1960. *A varázshegy* (Szöllőssy Klára). Európa Könyvkiadó, Budapest.

- Menő Manó (La linea)*. Olasz rajzfilmsorozat, 1971–1986.
- Milne, Alan Alexander 1926. *Winnie-the-Pooh*. Methuen and Co. Ltd., London.
- Milne, Alan Alexander 1935. *Micimackó* (Karinthy Frigyes). Athenaeum, Budapest.
- May, Karl 1893. *Winnetou* 1–3. Fehsenfeld, Freiburg.
- May, Karl 1976. *Winnetou* 1–4. (Szinnai Tivadar). Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó, Budapest.
- Miller, Arthur 1949. *Death of a Salesman*. Viking Press, New York.
- Miller, Arthur 1963. Az ügynök halála (Ungvári Tamás). In: Uő, *Drámák*. Európa Könyvkiadó, Budapest. 87–194.
- Mindenki fogja a magáét (Missing Pieces)*, dr. Hársing Lajos). Angol filmvígjáték, 1992.
- Mozart, Wolfgang Amadeus – Da Ponte, Lorenzo 1790. *Così fan tutte* (opera).
- Mozart, Wolfgang Amadeus – Da Ponte, Lorenzo 1930. *Così fan tutte* (opera) (Lányi Viktor).
- Носов, Николай Николаевич 1954. *Приключения Незнайки и его друзей: Роман-сказка*. Детгиз, Москва.
- Noszov, Nyikolaj Nyikolajevics 1961. *Nemtudomka csodálatos kalandjai* (F. Kemény Márta). Móra Ferenc Könyvkiadó – Kárpátontúli Területi Kiadó, Budapest–Uzsgorod.
- Orwell, George 1945. *Animal Farm: A Fairy Story*. Secker and Warburg, London.
- Orwell, George 1989. *Állatfarm. Tündérmese* (Sziógyártó László). Európa Könyvkiadó, Budapest.
- Pán Péter (Peter Pan)*, Tóth Tamás). Amerikai rajzfilm, 1953.
- Penge (Blade)*, Szojka László). Amerikai akcióthriller, 1998.
- Picasso kalandjai (Picassos äventyr)*. Svéd filmvígjáték, 1978.
- Piedone, a zsaru (Piedone lo sbirro)*, Lajos Mari). Olasz–német bűnügyi filmvígjáték, 1973.
- Pindúr pandúrok (The Powerpuff Girls)*, Fekete Zoltán). Amerikai rajzfilmsorozat, 1998–2005.
- Popeye, a tengerész (Popeye the Sailor)*. Amerikai képregény- és rajzfilmsorozat, 1919–
- Pumukli kalandjai (Meister Eder und sein Pumuckl)*. NSZK–osztrák–magyar filmsorozat, 1982–1989.
- Repcsik (Planes)*, Boros Karina). Amerikai számítógépes animációs film, 2013.
- Robin Hood (Robin Hood)*, Csörögi István). Amerikai rajzfilm, 1973.
- Rumcájsz kalandjai (O loupežniku Rumcajsovi)*, Bálint Ágnes). Csehszlovák rajzfilmsorozat, 1967–1981.
- Scarry, Richard 1976. *What Do People Do All Day?* Random House Inc., New York.
- Scarry, Richard 1984. *Tesz-Vesz Város* (Réz András). Móra Könyvkiadó, Budapest.
- Schiller, Friedrich 1784. *Kabale und Liebe*. Schwansische Hofbuchhandlung, Mannheim.
- Schiller, Friedrich 1950. *Ármány és szerelem* (Vas István). Révai, Budapest.
- Shakespeare, William 1603. *The Tragical Historie of Hamlet Prince of Denmarke*. Nicholas Ling and John Trundell, London.
- Shakespeare, William 2007. Hamlet (Nádasdy Ádám). In: Nádasdy Ádám, *Shakespeare drámák. Nádasdy Ádám fordításai. Első kötet*. Második, javított kiadás. Magvető Kiadó, Budapest. 339–528.
- Shakespeare, William 1600. *A Midsummer Night's Dream*. Thomas Fisher, London.
- Shakespeare, William 2007. Szentivánéji álom (Nádasdy Ádám). In: Nádasdy Ádám, *Shakespeare drámák. Nádasdy Ádám fordításai. Első kötet*. Második, javított kiadás. Magvető Kiadó, Budapest. 235–337.
- Susi és Tekergő (Lady and the Tramp)*, Asztalos József). Amerikai rajzfilm, 1955.
- 101 kiskutya (One Hundred and One Dalmatians)*, Wessely Ferenc). Amerikai rajzfilm, 1961.
- Szenilla nyomában (Finding Dory)*, Blahut Viktor). Amerikai számítógépes animációs film, 2016.
- Szörny Rt. (Monsters, Inc.)*, Tóth Tamás). Amerikai számítógépes animációs film, 2001.
- Tesz-Vesz város (The Busy World of Richard Scarry)*. Francia–kanadai rajzfilmsorozat, 1994–1997.

- Tótfalusi István 1966. *Lúdanyó meséi*. Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó, Budapest.
- Townsend, Sue 1982. *The Secret Diary of Adrian Mole Aged 13 3/4*. Methuen, London.
- Townsend, Sue 1997. *A 13 és ¾ éves Adrian Mole titkos naplója* (Békés Pál). Gabo, Budapest.
- Űrgolyhók (Space Balls*, Nedeczky Edit). Amerikai sci-fi filmvígjáték, 1987.
- Verne, Jules 1870. *Vingt mille lieues sous les mers*. Hetzel, Paris.
- Verne, Jules 1978. *Nemo kapitány. Tenger alatt a világ körül* (Kilényi Mária). Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó, Budapest.
- Verdák (Cars*, Hamvas Dániel). Amerikai számítógépes animációs film, 2006.
- Volt (Bolt*, Simon Nóra). Amerikai számítógépes animációs film, 2008.
- Zorro álarca (The Mask of Zorro*, Nikowitz Oszkár). Amerikai kalandfilm, 1998.

Hivatkozott irodalom

- ALFÖLDY JENŐ 2002. (M)irigység. Adalékok egy Vörösmarty-drámahős névetimológiájához. *Forrás* 34/3: 124–128.
- BAKONYI DÓRA 2008. A szereplők tulajdonneveinek fordítási kérdései a Harry Potter-kötetekben. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Budapest. 519–527.
- BENYOVSZKY KRISZTIÁN 2013. Fordított névsorolvasás. Az Egyperces novellák irodalmi névadása a szlovák fordítás tükrében. In: BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *Tulajdonnevek a fordítás és a kényelvűség kontextusában*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitra. 133–146.
- FÁBIÁN ZSUZSANNA 2004. A tulajdonnevek Collodi Le avventure di Pinocchio című könyvének magyar fordításában. In: SZÖRÉNYI LÁSZLÓ – TAKÁCS JÓZSEF szerk., *Serta Jimmyaca. Emlékkönyv Kelemen János 60. születésnapjára*. Balassi Kiadó, Budapest. 311–326.
- FARKAS TAMÁS 2009. A tulajdonnevek fordításának alapkérdéseiről. *Diadal* vagy *Viktória, Eugén* vagy *Jenő? Fordítástudomány* 11/2: 22–35.
- HERTELENDY RÉKA 2011. Fordítói kihívások és megoldások a magyar nyelvű Harry Potter-kötetekben. *Névtani Értesítő* 33: 133–145.
- KÁLMÁN BÉLA 1988/2004. *A nevek világa*. 4., átdolgozott kiadás. Sprinter Kiadó, Budapest.
- KOVALOVSKY MIKLÓS 1934. *Az irodalmi névadás*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 34. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.
- SLÍZ MARIANN 2006. A beszélő nevek mint a posztmodern eszközei. *Magyar Nyelvőr* 130: 290–301.
- SLÍZ MARIANN 2019. A tulajdonnevek fordítása – funkcionális, névelméleti megközelítésben I. A név jellemzői mint a fordítást befolyásoló tényezők. *Névtani Értesítő* 41: 13–39. <https://doi.org/10.29178/NevtErt.2019.1>
- SOHÁR ANIKÓ 2015. Fordítsam vagy ne? A tulajdonnevek kapcsán fölmerülő műfordítói dilemmákról a fantasztikus irodalom esetében. *Névtani Értesítő* 37: 33–47.
- J. SOLTÉSZ KATALIN 1979. *A tulajdonnév funkciója és jelentése*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- TOLNAI VILMOS 1931. Beszélő nevek. *Magyar Nyelv* 27: 176–179.
- VERMES, ALBERT PÉTER 2005. *Proper names in translation. A relevance-theoretic analysis*. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen.

VERMES ALBERT 2020. A neologizmusok fordításáról. In: VERMES ALBERT, *Fordítás és kontextus. A másodlagos kommunikációs helyzetek kezelésének lehetőségei a fordításban. Válogatott tanulmányok.* Linceum Kiadó, Eger. 27–40.

HORVÁTH PÉTER IVÁN

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1339-0197>

Pázmány Péter Katolikus Egyetem

Bölcsészeti- és Társadalomtudományi Kar

PÉTER IVÁN HORVÁTH, If *Bicska Maxi* exists, where is *Égjáró Lukács*?

Translating meaning in literary names

The study offers a review of the strategies employed in the translation of charactonyms from literary works, comic books, and live-action, puppet, and cartoon movies written in foreign languages in Hungarian literary translations, subtitles, and dubbed texts. The approximately 300 names in the corpus are organised according to the categories set out by J. SOLTÉSZ: signalling names (names with obscure etymologies) and word names (names with discernible origins). These can come into contact in four ways: (1) signalling name → signalling name, (2) signalling name → word name, (3) word name → signalling name, and (4) word name → word name. Based on the analysis of these types, translators perform about 20 different operations, from preserving names unaltered to the literal translation of names. Some of these methods can be classified into several groups. Thus, future research should compare the results with the typology outlined by VERMES, and research should be extended to translations with Hungarian as a source language.